

Het getuigenis van Gods Geest en onze geest, dat wij kinderen Gods zijn

UIT DE SCHRIFT

„Die Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.” Rom. 8 : 16.

Als ik me niet vergis vinden vele lezers van de Bijbel dit een „moeilijke” tekst. Men weet er eigenlijk geen raad mee. En spreekt er liever niet over. Anderen krijgen, als ze dit lezen, een zekere onrust. Ja, bij sommigen leeft de voortdurende vraag: „Is dit bij mij wel het geval? Getuigt Gods Geest wel met mijn geest, dat ik een kind van God ben?”

Er zijn ook wel keurmeesters van het „geestelijke” leven, die met deze tekst in de hand alle zekerheid des geloofs wegnemen. Als ik het wel heb, vatten velen deze tekst als volgt op: Geloven in Jezus Christus, die ons door het evangelie verkondigd wordt, is niet voldoende. Er moet wat bijkomen. Namelijk het getuigenis des Geestes, dat we kinderen Gods zijn. Wat dat precies is kan moeilijk onder woorden gebracht worden. Het is een soort inspraak of toespraak in de ziel, waardoor gezegd wordt: Gij zijt een kind van God. Een zeer bijzondere belevenis, die slechts aan enkele ingewijden wordt gegeven. Ik heb wel mensen ontmoet, die beweerden: „Toen en daar heeft God tot mijn ziel gesproken: Ik ben uw heil. Gij zijt een kind van God.” Sedert die tijd hadden ze zekerheid van geborgen te zijn. En wie dit niet had beleefd kreeg te horen, dat het nog niets met hen gedaan was.

Dit misverstand heeft m.i. vele schapen van Christus in angst doen leven.

Voor we nagaan wat er geschreven staat willen we een paar opmerkingen maken. Er staat niet, dat de Heilige Geest aan onze geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn. Vrijwel alle mij bekende vertalingen schrijven: met onze geest. En dat staat er ook in het Grieks. En zo moeten we het laten staan.

Er is dus niet bedoeld een inspraak in of een toespraak tot onze geest. Als dus iemand zou zeggen: „Ge moogt niet getrouwt zijn als de Heilige Geest niet op wonderlijke wijze aan uw hart betuigd heeft, dat gij een kind van God zijt, door innerlijke toespraak, buiten het evangelie om”, dan moogt gij gerust zeggen: „Dat staat in Rom. 8 : 16 niet”.

In de tweede plaats wil ik opmerken, dat Paulus hier heel gewoon spreekt van een getuigenis, waarvan heel de gemeente weet heeft.

Er is geen sprake van, dat slechts een enkeling dit getuigenis zou hebben. Paulus stelt niet de angstige vraag: „Hebt gij, als individu, persoonlijk dat getuigenis wel gehoord? En getuigt uw geest wel, dat gij een kind Gods zijt?” Maar hij gaat er van uit, dat allen, die in de Here Jezus geloven zullen zeggen: „Ja, zo is het. De Heilige Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn”. Daarmee wil ik niet zeggen, dat de gemeente dat altijd toestemt. Doch wel, dat het maar zo behoort te zijn. En dat het zo mag zijn.

Als deze rustige zekerheid des geloofs ontbreekt, dan moeten we de schuld niet zoeken bij de Heilige Geest. Maar daarin, dat wij die Geest bedroeven of blussen of weerstaan. De schuld ligt dan bij ons en niet bij de HERE.

Als Paulus schrijft, dat de Heilige Geest met onze geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn, dan zegt hij dus, dat onze geest het ook getuigt. Met dat laatste willen we nu beginnen. Wat is dat getuigenis van onze geest, dat wij kinderen Gods zijn? Getuigen is: verklaren, er voor uitkomen, verzekeren, uitspreken. Wanneer en hoe verklaren wij nu, dat wij kinderen Gods zijn? Het antwoord is, dunkt mij, heel eenvoudig: Als wij roepen „Abba, Vader”. Als wij oprecht God aanroepen als onze Vader, die in de hemelen is, dan verklaren wij voor God en engelen, voor mensen en duivelen, dat wij kinderen van God zijn. Slaven zeggen toch niet tot hun heer: vader? Dat doen alleen kinderen. En als kinderen zeggen: vader, dan weet ieder, die dat hoort: Dat zijn kinderen van die man. Ze zeggen het zelf.

Stel u maar eens voor hoe het toeging toen de slavernij nog bestond. We hebben allen, denk ik, wel gelezen: „De hut van Oom Tom.” Daar lezen we van slaven, die op de katoenplantages slavenwerk verrichten. Daar wordt ook het leven beschreven van de slaveneigenaar en diens gezin. Stel u voor, dat de eigenaar het werk van z'n slaven inspecteert. Overal waar hij komt groeten de slaven eerbiedig en zeggen: Massa, heer! Daarmee getuigen ze, dat ze geen kinderen, maar slaven zijn. Maar als de eigenaar na de inspectie naar zijn villa gaat, dan komen hem z'n kinderen tegemoet en ze roepen: Vader! En dan weet ieder, die dat hoort: Dat zijn kinderen van die man. Ze getuigen het zelf. Want ze zeggen: Vader! Met die naam mogen de slaven hem niet noemen. Dat mogen alleen kinderen doen.

Welnu, zo getuigt onze geest, dat wij kinderen Gods zijn, wanneer wij vrijmoedig God aanspreken als onze

hemelse Vader. We komen ook voor ons kindschap Gods uit als we ons geloof belijden in „God, de Vader, de Almachtige, Schepper des hemels en der aarde”.

Maar in dit verband bedoelt Paulus ongetwijfeld het kinderlijk gebed. Natuurlijk geldt dit alles alleen van het gelovig gebed. Als alleen onze lippen prevelen; onze Vader, terwijl ons hart zich daarin niet uitstort, dan getuigt onze geest niets.

Ik heb wel eens mensen ontmoet, die zeiden, dat ze nog wel hun ogen sloten en hun handen vouwden, maar dat ze hun hart niet uitstortten voor de HERE. Dat is van geen waarde voor God, noch voor de mensen. Maar een oprecht gebed, waarbij wij God aanspreken als onze Vader, is een getuigenis van onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.

Maar hoe getuigt de Heilige Geest nu met onze geest? Sommigen denken daarbij aan het getuigenis des Heiligen Geestes in de Schrift. We kunnen inderdaad aantonen, dat de Schrift zelf spreekt van een getuigenis des Heiligen Geestes door het Woord. In Hand. 1 : 16 zegt Petrus: „Mannen broeders, deze Schrift moest vervuld worden, welke de Heilige Geest door de mond van David voorzegt heeft.” In Hebr. 3 : 7 wordt Ps. 95 aangehaald met de formule: „Daarom, gelijk de Heilige Geest zegt.” In Hebr. 10 : 15 lezen we: „En de Heilige Geest getuigt het ons ook” en dan volgt een aanhaling uit Jeremia 31. Ongetwijfeld mogen we dus wel zeggen, dat de Heilige Geest getuigt door de Schriften.

Zij, die het getuigenis van de Geest, in Rom. 8 : 16 bedoeld, zo opvatten, denken bijv. aan Joh. 1 : 11 en 12: „Maar zovelen Hem aangenomen hebben, die heeft Hij macht gegeven kinderen Gods te worden, namelijk die in Zijn Naam geloven; welke niet uit de bloede, noch uit de wil des vleses, noch uit de wil des mans, maar uit God geboren zijn.”

Hoewel ik deze opvatting niet onmogelijk acht, denk ik toch, dat Paulus iets anders bedoelt. Hij wil, dunkt mij, zeggen: Het getuigenis van onze geest staat niet alleen. Wij getuigen het niet uit ons zelf. Maar in en met ons getuigenis getuigt ook de Heilige Geest. Als wij zo bidden is het ook de Heilige Geest die in en met ons bidt.

Zo schrijft hij in Gal. 4 : 6: „En overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest zijns Zoons gezonden in uw harten, die roept: Abba, Vader”. Met een bekende vertaling zouden we Rom. 8 : 16 kunnen overzetten: „Die Geest is het, die verenigd met onze geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn.”

Als de gemeente dus bidt en God aanspreekt als „onze Vader”, dan hoort God in de hemel niet maar een menselijk getuigenis, een verklaring van mensen van vlees en bloed, maar dan klinkt tot in de hemel door het getuigenis van de Heilige Geest. Want de

OUD VERBAND OF NIEUW VERBAND?

In de Almanak 1951 van het Studentencorps „Fides Quadratum Intellectum” is, zoals Adolphus Venator ons in dit blad enige tijd geleden heeft verteld, een memorandum opgenomen betreffende de om het corps gevoerde procedure, in welk memorandum de juridische visie van het Gerechtshof te Arnhem op het kerkverband naar gereformeerd kerkrecht, met argumenten aan dit recht ontleend wordt bestreden. Deze bestrijding in haar volle waarde latende, en haar lezing aanbevelende, moge ik hier trachten haar aan te vullen met argumenten ontleend aan het ten deze van toepassing zijnde Nederlands burgerlijk recht. Ik wil daarbij meer speciaal ingaan op de navolgende rechtsoverweging van genoemd Hof:

„al kan aan geïntimeerden (de vrijgemaakte partij) worden toegegeven, dat de z.g. vrijgemaakte plaatselijke gereformeerde kerken, althans ten deele moeten worden beschouwd als de wettige voortzetting van de ongedeelde lokale gereformeerde kerken levende in synodaal verband, dit niet leidt tot de conclusie, dat ook het kerkverband, waarin deze vrijgemaakte kerken thans leven moet worden aangemerkt als de wettige voortzetting van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”, levende in Kerkverband, daar toch de vrijgemaakte plaatselijke gereformeerde Kerken zich niet alleen, zooals geïntimeerden stellen, hebben vrijgemaakt van de meergenoemde leer- en tuchtbesluiten van de generale synode van „De Gereformeerde Kerken in Nederland”, doch zij daarna hetzij door de synode van „De Gereformeerde Kerken in Nederland” uit het oude kerkverband zijn gestooten, hetzij van dit verband zich hebben losgemaakt en in een nieuw kerkverband met eigen synoden en classes zijn gaan leven, hetwelk dus niet is de voortzetting van het nog steeds bestaande oorspronkelijk kerkverband onder den naam „De Gereformeerde Kerken in Nederland”.

Lees ik deze overweging goed, dan besliste het Hof

Heilige Geest leert de gemeente zo bidden en zo getuigen.

Ik kan mij zeer wel verenigen met de verklaring van Prof. van Leeuwen in de Korte Verklaring, die schrijft: „Paulus noemde niet ten onrechte den Geest „den Geest der aanneming tot kind”; immers, is het die Geest, die drijft tot het aanroepen van God als Vader, dan geeft hij hierin een getuigenis, dat samenstemt met het getuigenis van den geest der geloovigen zelf, n.l. „dat wij kinderen Gods werkelijk zijn”. Even verder schrijft dezelfde: „Dit getuigenis van den Heiligen Geest aangaande het kindschap Gods volgens hetgeen Paulus er hier van zegt, is dus niet een gevoelswerking, ook niet louter een werking op het gevoel van den geloovige, maar het bestaat en openbaart zich in het gebedsleven, waarin God wordt gezocht en met vertrouwen als Vader wordt aangeroepen.”

De duivel klaagt Gods kinderen aan en verklaart, dat ze geen kinderen van God zijn. De wereld vraagt schamper: „Zijn dat kinderen Gods?”

Als de gelovigen zichzelf toetsen, dan komt de twijfelvraag op: „Is dat mogelijk? Ik een kind van God? Ik, met zoveel zwakheden en zonden en gebreken?” Maar dan richt de Heilige Geest ons geloof op het Evangelie van Gods grondeloze barmhartigheid in Christus Jezus. En Hij leert ons — met de gemeente des HEREN — roepen uit de grond van ons hart: „Onze Vader, die in de hemelen zijt”. En zo getuigt de Heilige Geest met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn. Als we spreken van ons kindschap Gods, dan moeten we niet aan het verkeerde eind beginnen. We moeten niet uitgaan van ons kindschap, maar van Gods Vaderschap. De eerste vraag is niet: „Zijn wij kinderen Gods?” Maar de eerste vraag is: „Is God onze Vader door Christus geworden?”

Wie zou, van zichzelf uitgaande, ooit durven zeggen: „Ik ben een kind van God”? Maar als we geloof hebben, volle Evangelie van God, die ons zo lief heeft gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat we in Christus tot kinderen zouden worden aangenomen, dan durven we de toevlucht nemen tot onze hemelse Vader. En zo weten we het dan ook: Wij zijn kinderen Gods.

Als de verloren zoon uit de bekende gelijkenis van Lukas 15 tot zichzelf is gekomen, dan zegt hij niet: „Wat ben ik een flinke zoon mijns vaders”. Integendeel, hij belijdt: „Vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u, en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden: maak mij als een van uw huurlingen.” En dan neemt de vader hem weer als z'n zoon aan.

Zo moeten we niet uitgaan van ons kindschap. Maar van Gods Vaderschap. Hij is door Christus onze Vader geworden. Geloof jij dat? Dank God er voor en Zijn Geest, die u tot dat geloof bracht. En wees maar niet bang God gelovig uw Vader te noemen. En wees verzekerd, dat de Heilige Geest met uw geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn. „En indien wij kinderen zijn, zo zijn wij ook erfgenamen, erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus; zo wij anders met Hem lijden, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden.”

H. J. J.

KERKELIJK LEVEN

hier, dat vrijmaking op zichzelf nog niet betekent treden uit het verband, doch dat daar nog iets meer voor nodig is. Tot zover kunnen de vrijgemaakte kerken met deze uitspraak tevreden zijn. Ook de overweging, dat het kerkverband wordt verbroken door uitstoting daaruit en door losmaking daarvan is juist en geeft op zichzelf reden tot dankbaarheid, wanneer ik b.v. ten aanzien van de „losmaking” denk aan de goede uitspraken van de Hoven, die ik las, waarbij met een beroep op Voetius het verweer van de synodocratische partij bij monde van de advocaat Mr M. Bouwman (van wie het op het nieuwe kerkrecht grondende proefschrift over „Voetius en het Gezag der Synoden”) tot ontkenning van dit recht van losmaking werd verworpen. Mijn bezwaar tegen genoemde uitspraak gaat echter tegen de beslissing, dat daarin ligt opgesloten, — zonder dat dit steunt op een feitelijk onderzoek, — dat er sprake van een rechtsgeldige uitstoting was en dat de vrijgemaakte kerken zich hebben losgemaakt van het verband.

Daarom wil ik eerst naar burgerlijk recht de positie van het verband onderzoeken en daarna enige rechtsvragen stellen betreffende de uitstoting van Bergschenhoek.

Over de kwestie van het Kerkverband der Gereformeerde Kerken heeft de Hoge Raad zich bij arrest van 13 Mei 1938 als volgt uitgesproken:

„dat de gereformeerde kerken in Nederland in dier voege zijn georganiseerd, dat zich verenigingen van zelve rechtspersoonlijkheid bezittende kerken onder den naam van classes gevormd hebben, mede teneinde als eenheden aan het rechtsverkeer deel te nemen; etc..... dat mitsdien de classes der gereformeerde kerken in Nederland aan de wettelijke bepalingen van de artikelen 1690 en 1691 burgerlijk wetboek de hoedanigheid van rechtspersoon ontleenen”. Ook voor particuliere en generale synode zal hetzelfde moeten worden aangenomen.

Zonder deze uitspraken wel zeer (oude) ke is, hoe me losmaakt? die op de die welke synodale l Of krijgt : Genoom ces. Aan ik het vo in 1926 b aantal de

1. een len aangu zamenlijke port aan zij geen r 2. indiet oordeel ni pen, waar der gezam juridisch ijkheden t den verme

Gevolg van Midde ingevogd, doch dit r haar jurk gerijk rec terugvord

Wat bej kerken, di synode ss ver mo j zien van d ha a r o synodaal zijn.

De ze verteg pectieve c synodale taten, di geïnstruee door hun :

Op gron spraak va gevat:

a. nie bjeen kon menlijk aa behorende. Het bestu de door l van een re

Deze fig Nederlandi het Greijd bestaande vermogen, van dit fo gewezen b

b. De re aangelegen vormde Re men lid va formeerd en ook het inbreuk.

Het mo een vermo in het Ned n.l. die de daarvan he door de ad peald omsc het vermog nisatie”). en bepaalt stichting v en het ver ren van de stemming

verband b de rechtsp blijkt van organisatie

Uit het uitzonderin niet nodig in het bur ten worde beslist nie rechtsmate

Art. 85: dienaar ov over ander schappij ve palingen b normalit uit. Art. 8

Welke i een synode

STILLE ARMEN

Stel u gerust, vrienden en bekenden van „De Vriend van Oud en Jong” — onder 't volkje, dat de verkleinwoorden mint kortweg „Het Vriendje” genaamd — D. E. C. gaat in „De Reformatie” niet de rol van Schipper Floor uit Het Vriendje spelen en een kas openen ten bate van stille armen.

Niet omdat er onder ons zulke „stille armen” niet zouden zijn.

Ze zijn er.

En die stille armen zijn meestentijds de èchte. Maar er zijn, Gode zij dank, ook nog broeders en zusters, die 't stille wel doen liefhebben en er zijn ook nog diakenen. En we voelen er niets voor naast de particuliere liefdadigheid en de kerkelijke armenzorg ook nog een liefdadigheid via de krant in het leven te roepen. Daarin verschilt D. E. C. van Schipper Floor en „De Reformatie” van Het Vriendje. Het is overigens het enige verschil niet.....

Maar er zijn ook onder ons stille armen. En het eigenaardige van die „stille armen” is, dat ze juist daar zitten, waar niemand hen verwacht. Zij maken over hun armoede weinig gerucht. Ze dragen die armoede in stilheid. Als ze de HERE vrezzen zalven zij hun hoofd en zij wassen hun aangezicht. Daarom vallen zij niet op. Zij zijn zó arm-in-stilheid, dat de allerfijnste diaconale speurneuzen hen niet op het spoor komen. Zij wonen zelfs in gemeenten, waar men meent sedert de Vrijmaking ook vrijgemaakt te zijn van de armen en waar jaar in, jaar uit bij de kerkvisitatie heel het hoofdstuk van de armenzorg wordt afgedaan met de opmerking: Wij hebben geen armen! Waarop de visiterende broeders soms verklaren, dat dat wel een zeer gelukkige omstandigheid is. Nu, dat kan. Maar het is de vraag nog. Want Fabius heeft ergens de treffende opmerking gemaakt, dat niet alleen de armen de rijken nodig hebben, maar dat ook de rijken de armen behoeven om rijk te worden in goede werken. Arme rijken, die geen armen hebben! Overigens zou de vraag opgeworpen kunnen worden, wat toch gemeenten, die geen armen hebben, met diakenen doen. In Jeruzalem werden diakenen eerst gekozen, toen de Apostelen het wegens de grote drukte niet meer aan konden en er gemor ontstond bij de Grieks sprekenden tegen de Hebreëen, omdat hun weduwen bij de dagelijkse verzorging overgeslagen werden. Niet overheen lezen, lezer! Niet die weduwen morden, maar de kring waartoe zij behoorden. Die kring kwam voor zijn weduwen op.

Maar we dwaalden af.

We hadden het over stille armen.

Er zijn er zéér stille onder.

Ze wonen soms in het hart der gemeente, in het middelpunt van het gemeentelijk leven, in het meest gastvrije huis, waar van vele koppen koffie te schenken vaak geen einde is: in de pastorie.

Déze armen zijn muisstil.

Zó stil, dat ze nog steeds bij de gegoeden worden gerekend. De vaderlandse wijnhandelaars zenden hun nog steeds hun prijscouranten. Ter keuze uit Mozelwijnen, Rijnwijnen, Vin Rosé, Elsasser wijnen, Anjouwijn enzovoorts. De theologische inslag in de aanbiddingen ontbreekt geenszins. Graacher Himmelmilch, Liebfraumlilch, Zwicker Riesling worden aanbevolen. Maar de Liebfraumlilch wordt versmaad, niet omdat ze te rooms; de Zwicker Riesling, niet omdat ze aan de Zwickauer Profeten te verwant en dus te dopers is. De pastoor uit de bloeyende wijngaard (zonder armen!) doet geen bestelling omdat hij geheelonthouder is. Uit principe. Of — meestentijds — omdat de — overigens licht te dragen — nood hem is opgelegd. Hij maakt reeds, in een nog andere zin dan de Catechismus ervan spreekt, „de schuld nog dagelijks meerder”. Bij de bakker, bij de slager, bij de schoenmaker. Bij de boekhandelaar pleit hij aanhoudend om elementie. En met de kraamverzorgster is al weer een afspraak gemaakt.

Alles in diepe stilte.

En de pastoorse zucht boven het nieuwe uitzetje.

Zo is het niet overal.

Zo is het wel op vele plaatsen.

Op het zand.

Op de klei.

In het veen.

We moesten er maar eens van stad tot stad en van dorp tot dorp een zoekplaatje van maken: Waar is de stille arme?

Wanneer de tekenaar de situatie goed tekent dan vindt U hem..... in de pastorie. In jaquet. Met puntjesboord. En plastron.

Nog steeds dat plastron van de trouwdag.

Betaald door — Vader!

D. E. C.

synodocraten zich uit het kerkverband hebben losgemaakt. Ook het Hof te Arnhem had dit kunnen weten, indien het de gronden van de schorsing van Prof. Dr K. Schilder had nagegaan. Deze gronden bestaan immers in de ook door het Hof afgewezen, onjuiste interpretatie van art. 31 K.O. Uit andere handelingen van de diverse haar bevoegdheden over-

Zonder nadere beschouwing van de zaak waarop deze uitspraak betrekking had, lijkt deze uitspraak wel zeer pijnlijk voor de voorstanders van het goede (oude) kerkrecht. Als de synode een rechtspersoon is, hoe moet het dan met een kerk, die zich van haar losmaakt? Heeft zij daardoor al haar rechten, zowel die op de goederen van de plaatselijke kerk, als op die welke zij met andere kerken gemeen heeft, zoals synodale kassen, Theologische Hogeschool verspeeld? Of krijgt zij bij uittreding haar deel mee?

Genoemde uitspraak werd gedaan in een proefproces. Aan Dr F. L. Bos: „De Orde der Kerk” ontleen ik het volgende: „Naar aanleiding van het schisma in 1926 benoemde de synode van Arnhem in 1930 een aantal deputaten met de opdracht:

1. een onderzoek ter bevoegder plaatse in te stellen aangaande de rechtspersoonlijkheid van de gezamenlijke gereformeerde kerken; (Volgens een rapport aan de synode van Groningen van 1927 zouden zij geen rechtszekerheid hebben.)

2. indien het resultaat van dit onderzoek naar hun oordeel niet bevredigend is, maatregelen te ontwerpen, waardoor het eigendomsrecht van de bezittingen der gezamenlijke gereformeerde kerken in Nederland juridisch gewaarborgd is en zooveel mogelijk moeilijkheden bij een eventueel schisma zullen kunnen worden vermeden.”

Gevolg hiervan was, dat in 1933 door de synode van Middelburg een nieuw artikel 84 in de K.O. werd ingevoegd. Niet de overige bepalingen van de K.O., doch dit nieuwe artikel werd door de Hoge Raad op haar juridische houdbaarheid naar Nederlands burgerlijk recht getoetst. Als casuspositie diende daartoe terugvordering van gelden uit een classieke kas.

Wat bepaalt nu dit artikel 84? (Ik spatteer.) De kerken, die in classes, particuliere synoden en generale synode samenkomen, vormen tezamen even zovele vermogensrechtelijke eenheden ten aanzien van de stoffelijke aangelegenheden, die haar onderscheidenlijk in classicaal, particulier-synodaal en generaal-synodaal verband gemeen zijn.

Deze eenheden worden in en buiten rechte vertegenwoordigd zowel door de respectieve classicale, particulier-synodale en generaal-synodale vergaderingen, als door de deputaten, die door deze vergaderingen worden benoemd, geïnstrueerd en ontslagen en in al hun handelingen door hun instructie zijn gebonden.

Op grond van deze m.i. duidelijke tekst zal de uitspraak van de Hoge Raad aldus moeten worden opgevat:

a. niet de synode, noch de kerken die in synode bijeen komen, zijn een rechtspersoon, doch de gezamenlijk aan de kerken, die in synode bijeen komen, behorende goederen vormen een rechtspersoon. Het bestuur van deze rechtspersoon is de synode en de door haar aangewezen deputaten. (Het bestuur van een rechtspersoon noemt men juridisch „orgaan”.)

Deze figuur komt in verschillende varianten in het Nederlands recht voor. Om een voorbeeld te noemen: het Greijdanus-Kruithof-Fonds is een rechtspersoon, bestaande uit een voor een bijzonder doel bestemd vermogen, hetwelk beheerd wordt door het orgaan van dit fonds, n.l. het in de Statuten daarvan aangewezen bestuur.

b. De rechtspersoonlijkheid betreft alleen stoffelijke aangelegenheden, dus niet zoals bij Rome en de Hervormde Reglementen van 1816 ook geestelijke. Daar is men lid van de éne wereld- of landskerk. Naar gereformeed kerkrecht alleen van de plaatselijke kerk en ook het nieuwe art. 84 maakt op dit beginsel geen inbreuk.

Het moge wellicht even vreemd schijnen, dat een vermogen rechtspersoonlijkheid bezit, doch dit is in het Nederlands recht een veel voorkomende figuur, n.l. die der stichting. Prof. Mr P. Scholten schrijft daarvan het volgende: „Een stichting wordt gevormd door de afzondering van een vermogen voor een bepaald omschreven doel met aanduiding op welke wijze het vermogen zal worden beheerd en gebruikt (organisatie)”. Art. 84 K.O. klopt met deze omschrijving en bepaalt tevens — wat in elke oprichtingsacte ener stichting voorkomt — wie de rechtspersoon stichtten en het vermogen vormden, n.l. de kerken. De voeden van deze rechtspersoon hebben uiteraard de bestemming om het geestelijk welzijn der kerken tot het verband behorend te bevorderen. De organisatie van de rechtspersoon, genoemd in art. 84 K.O., is zoals blijkt van volkomen verschillend karakter dan de organisatie van het verband der kerken.

Uit het voorgaande blijkt, dat artikel 84 K.O. een uitzondering vormt op de regel. Anders zou het ook niet nodig geweest zijn het in te voeren. En nu geldt in het burgerlijk recht, dat uitzonderingen eng moeten worden geïnterpreteerd, d.w.z. men mag daarin beslist niet gaan lezen een grondbeginsel voor de rechtsmaterie, waarin zij zijn vervat. In concreto dus: Art. 85: „Geen kerk zal over andere kerken, geen dienaar over andere dienaren, geen ouderling of diaken over andere ouderlingen of diakenen eenige heerschappij voeren”; blijft de gehele K.O. in al haar bepalingen beheersen, uitgezonderd art. 84. Welke dus normaliter de positie van een synode is, is niet uit art. 84 af te leiden.

Welke is dan burgerrechtelijk wel de positie van een synode, afgezien van het geval van art. 84, waar-

in zij 't orgaan, d.w.z. bestuurster van het gezamenlijk vermogen der kerken in synodaal verband is?

Om deze vraag te beantwoorden moet volgens een reeds vroeger (zie Ref. van 24 April 1951) genoemd arrest van de Hoge Raad van 29 Dec. 1911 getracht worden de kerkrechtelijke verhoudingen in te passen in het systeem van het burgerlijk recht. Dit blijft altijd min of meer een waagstuk, want hoe licht zal dit passen kunnen ontaarden in een wringen met als gevolg wellicht verminkingen van het kerkrecht. Toch meen ik met de volgende constructie op de goede weg te zijn.

Zoals hierboven reeds vermeld, waren Deputaten in 1927 van mening, dat de kerken in synodaal verband zonder art. 84 K.O. (nieuw) geen rechtspersoonlijkheid bezaten. Er blijven dan nog twee mogelijkheden over, n.l. het kerkverband is niets meer dan een contractuele band tussen de kerken of het kerkverband is te beschouwen als een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid. De laatste figuur verschilt in feite in de rechtsleer van de Hoge Raad niet veel van de eerder genoemde, daar de ontzegging van de kwaliteit van rechtspersoon praktisch geen andere zin heeft dan de verhouding enkel als obligatoir te beschouwen. Om die reden laten wij dit onderscheid dan ook verder maar rusten. Welke rechtsverhouding be-

Voorbijganger

Ik ken haar niet,
Zij ging voorbij,
's Morgens in de regen.
Zij ging voorbij,
En keek naar mij,
Maar zag mij niet;
En in haar ogen las 'k verdriet.

De hele straat
Was vol geruis,
't Ruizen van de regen.
Had zij geen thuis?
Zij was alleen,
En met de regen om zich heen,
Die haar omhulde als een kleed,
Liep zij verzonken in haar leed.

Zij was voorbij,
De huisenrij
Stond triestig in de regen.
Wie kent de smart
Van ieders hart?

Zij liep wat licht gebogen
En 'k zie nog steeds die ogen....

JEANE BREMER

staat er nu tussen de kerken en hun afgevaardigden ter synode? De beantwoording van deze vraag lijkt mij niet moeilijk. In de kerkelijke praktijk is mandaat geen onbekende term. Mandatum is de Romeinsrechtelijke term voor het huidige begrip lastgeving, waartoe ons Burgerlijk Wetboek in art. 1829 het volgende bepaalt: „Lastgeving is een overeenkomst, waarbij iemand aan eenen anderen de magt geeft, en deze aanneemt, om eene zaak (d.w.z. rechtshandeling, l. r.) voor den lastgever, in deszelfs naam, te verrigten” en in art. 1834, lid 1: „De lasthebber mag niets doen hetwelk zijnen last te buiten gaat”. Leg hiernaast eens bepalingen als van art. 33 en 31 K.O. In art. 33 is sprake van credentiebrieven en instructiën m.a.w. van de lastbrieven, en art. 31 K.O. geeft een regeling voor het te buiten gaan van de last. De lastgevende kerk is aan dergelijke „excessen” niet gebonden. Als vaste inhoud van de last geldt o.a., dat op de juiste wijze de zaken zullen worden behandeld en met inachtneming van de bevoegdheid van de lasthebbers (art. 30), dat de vergaderingen op Christelijke wijze zullen worden aangevangen en besloten (art. 32) en waaraan de scriba (art. 34) en de praeses (art. 35) zich zullen hebben te houden. Worden de acta dus niet op de juiste wijze opgemaakt of belangrijke feiten verzwegen (Bergschenhoek!) dan zal dit een „te buiten gaan” van de last zijn, waaraan de lastgever niet is gebonden. Art. 1844, lid 2, bepaalt immers uitdrukkelijk: „Hij (de lastgever) is niet gehouden tot hetgeen bovendien (boven de last uit) mogt geschied zijn, dan voor zoo verre hij zulks uitdrukkelijk of stilzwijgend bekrachtigd heeft.” En hier raken wij de quintessens van ons onderwerp: WIE ZICH AAN BELIJDENIS EN KERKENORDE EN AAN DE DAARIN GELEGEN LASTGEVINGEN HOUDT, BLIJFT IN HET BESTAANDE VERBAND. BEKRACHTIGEN VAN HETGEEN DAARBUITEN LIGT EN DAARTEGEN INGAAT, is weliswaar voor de lastgever daardoor verbindend geworden, doch DOET DIT VERBAND VERBREKEN TEN OPZICHTE VAN DE BEKRACHTIGENDE LASTGEVERS. Kerken, die met Belijdenis en K.O. strijdige bindingen aanvaarden, zeggen door die aanvaarding impliciet haar lidmaatschap van het verband op. Hieruit volgt, dat niet de vrijgemaakten, doch de

bidden en zó ge-

et de verklaring: Verklaring, die rechte den Geest; immers, is het van van God als zenis, dat samen-eest der geloovi-werkelijk zijn.”

getuigenis van kindschap Gods zegt, is dus niet een werking op het bestaat en aarin God wordt er wordt aange-

an en verklaart, de wereld vraagt an komt de twij-kind van God? i en gebreken? is geloof op het armhartigheid in met de gemeente l van ons hart: . En zo getuigt lat wij kinderen kindschap Gods, le eind beginnen. schap, maar van s niet: „Zijn wij sag is: „Is God”

soit durven zeg- naar als we gelo-God, die ons zo ren Zoon heeft kinderen zouden de toevlucht ne- teten we het dan

le gelijkenis van un zegt hij niet: aders”. Integen-onddigd tegen de eer waardig uw als een van uw r hem weer als

ons kindschap, or Christus on-? Dank God er oof bracht. En / Vader te noe-llige Geest met Gods zijn. „En ok erfgenamen, a van Christus; rij ook met Hem H. J. J.

KERKLIJK LEVEN

niet betekent er nog iets meer rijgemaakte ker- . Ook de over-verbroken door daarvan is juist arheid, wanneer g” denk aan de las, waarbij met van de synodo-advocaat Mr M. e kerkrecht ge- het Gezag der cht van losma- tegen genoemde sning, dat daar- steunt op een van een rechts-rijgemaakte ker-verband.

recht de posi- daarna enige uitstoting van

ad der Gerefor- zich bij arrest n:

derland in dier eenigingen van kerken onder , mede teneinde deel te nemen; gereformeerde bepalingen van wetboek de hoe- n”. Ook voor etzelfde moeten

schrijvende synodes kan dit eveneens worden waar gemaakt, doch te dezer plaatse moge met deze enkele vermelding worden volstaan.

Aanvaardt men de m.i. juiste stelling, dat in het algemeen de Belijdenis rechtsnormen van hogere orde bevat dan de K.O., dan is er nog op te wijzen, waarom een dergelijke bekrachtiging van de tuchtmaatregelen der synodes 1944 e.v. zo uiterst gevaarlijk is. Art. 7 N.G.B. bevat nl. de regel, dat noch de gewoonte, noch de conciliën, decreten of besluiten gelijk mogen worden gesteld met de Waarheid Gods. Van deze regel wordt een holle phrase gemaakt bij de synodocratische uitlegging van art. 31 K.O., daar immers daarbij een beroep op Gods Woord pas effect heeft zodra een synode zich met bewijzen overtuigd acht, dat haar handeling fout was. Hierdoor heeft het kerkrecht gezegd over de belijdenis als in 1816. De synode is niet langer meer in de positie van lasthebster, d.w.z. van ondergeschikte, die aan haar meesters, de kerken, verplicht is tot het uitbrengen van verslag op de voorgeschreven wijze (art. 34 K.O.) van de haar opgedragen werkzaamheden, doch zij heeft de rollen omgekeerd: de kerken moeten naar haar pijpen dansen in strijd met 't Schriftwoord: De dienstknecht is niet meer dan zijn heer, noch de gezant dan die hem gezonden heeft.

Hier ligt naar het burgerlijk recht het criterium: een synode is geen orgaan der kerken; de kerken elk voor zich hebben maar één orgaan: de raad der kerk. Een orgaan heeft steeds geen volmacht tot handelen te krijgen: het heeft volmacht krachtens zijn benoeming op grond van de geldende statuten. Afgevaardigden naar meerdere vergaderingen krijgen steeds opnieuw volmacht tot handelen; zij kunnen niet volstaan met zich op een benoeming als ambtsdrager te beroepen en behoeven in principe dan ook de kwaliteit van ambtsdrager niet te bezitten om als afgevaardigde te worden aangewezen, al schrijft art. 41 K.O. dit als ordemaatregel wel voor. Op de Dordtse synode waren dan ook wel niet-ambtsdragers afgevaardigd.

Ter beoordeling van de al dan niet rechtmatigheid van de uitstoting van Bergschenhoek behoort m.i. te worden onderzocht:

1. of er een geldige reden voor een dergelijke uitstoting aanwezig was van een dusdanig belang, dat die handeling ook gewettigd was;
2. of de uitstoting is uitgevoerd op een wijze, die de toets der redelijkheid en billijkheid kon doorstaan;
3. of de uitstoting geen daad van willekeur ople-

„Anders denken” een beletsel voor „hereniging”?

Iemand schreef mij of ik naar aanleiding van enige vragen zijnerzijds nog wat nader wilde ingaan op de kwestie der z.g. hereniging.

Met alle genoegen

M'n correspondent heeft begrepen, dat ik hereniging onmogelijk zou achten, ook indien de leerbesluiten en de schorsingen en afzettingen voor zover dat nog mogelijk is, zouden worden ingetrokken, omdat, zo schrijft hij, in synodale kringen anders over kerkregering gedacht wordt dan bij ons en er verschillende andere frontverschiuvingen zijn aan te wijzen.

Anders gedacht over de kerkregering.

We moeten even weten, wat daaronder te verstaan is.

Ik meen, dat er in de gereformeerde kerken geen twee predikanten zijn, die precies, tot in bijzonderheden, gelijk denken b.v. over 't Verbond. Zal de een de ander daarom lastig vallen? Niemand die 't zal aandurven zoets ook maar te beweren. Niemand heeft daartoe 't recht, als de ander niet in strijd komt met Schrift en Belijdenis.

Stel nu echter, dat van twee ambtsdragers de een „anders denkt” dan de ander over, noem nu maar op: Christus' Godheid, en iemand daarover denkt en spreekt op modernistische wijze; of over Christus' voldoening, en oordeelt, dat ze aanvulling behoeft door onze goede werken; of dat iemand ontkennt de eenmaligheid van Christus' offerande; of de Schrift-inspiratie loochent, en daardoor dus met Schrift en Belijdenis in strijd komt — zeggen we dan: nu ja, de een denkt wat anders dan de ander?

Zo staat het nu inderdaad met de kerkrechtelijke theorie, die in de gebonden kerken tot norm werd verheven en diensvolgens werd toegepast.

Een synode met eigen macht en staande boven de kerkeraden. Daarom: z w i j g e n, kerken en kerkleden, als de synode gesproken heeft — aan allen past l o y a l e m e d e w e r k i n g bij de uitvoering van het beslotene. Iemand is overtuigd: wat de synode besloot, gaat in tegen Gods Woord? Dan mag hij (zwijgend) een gravamen indienen bij de volgende synode, maar stemt ze met de ingediende bezwaren niet in, dan past alléén maar onderwerping. Voorts: zwijgen, zwijgen; alleen toen de synode niet langer tegen de stroom op kon, werd de bestraffing van de overtreding van het zwijgverbod niet meer toegepast. Maar nog steeds wordt officieel geëist: onderwerping, minstens de facto, aan hetgeen de synode eenmaal geliefde te besluiten. Dus: ook al zou een synode flagrant ingaan tegen Schrift en Belijdenis, men moet

vert, gelet op verscheidene andere kerken, die tot dezelfde daden of — naar de door de synode aangelegde maatstaven, (waarbij haar gezindheid geen rol speelt) — nog ergere daden waren gekomen en ten aanzien waarvan deze maatregel niet werd genomen, m.a.w. of er wel gehandeld is naar de regel: gelijke monniken, gelijke kappen;

4. of aan alle formele vereisten voor een dergelijke uitstoting is voldaan.

Het boek van Ds H. J. Schilder „Op de Grens van Kerk en Secte” zal over een en ander wel licht kunnen verschaffen.

(Ter voorkoming van misverstand zij na het voorafgaande nog opgemerkt, dat, wanneer een synodale lasthebster buiten haar bevoegdheid handelt, zij uiteraard niet meer als lasthebster haar lastgeefsterskerken bindt, doch zichzelf. Door bekrachtiging is, zoals we hebben gezien, eerstgenoemde binding er wel: ratihabito mandato comparatur).

Het is nu tijd om op mijn uitgangspunt terug te komen. Door het verlenen van rechtspersoonlijkheid ex-art. 84 K.O. aan gemeenschappelijke bezittingen wordt voorkomen, dat indien één of meerdere leden van het kerkverband uitreden of worden uitgestoten, zij aanspraak kunnen maken op een evenredig deel dier bezittingen. Ik laat nu even in het midden of deze regeling in ons kerkrecht thuis hoort — er zijn daar zeker argumenten voor aan te voeren — en of art. 11 van de Statuten der Stichting Emeritering, dat wel een vergoeding aan een uittreedende kerk toekent niet juist is, gelet op de zelfstandigheid van de plaatselijke kerk. Het zal echter duidelijk zijn, dat volgens het thans vigerende art. 84 K.O. alle synodale kassen en andere goederen, zoals van de Theologische Hogeschool toekomen aan de kerken, die in het verband gebleven zijn. En ik meen door dit opstel althans in beginsel aannemelijk te hebben gemaakt, dat dit recht aan de Vrijgemaakte Kerken toekomt, hetgeen tevens inhoudt, dat de Synodocratische Kerken deze goederen onrechtmatig in haar bezit houden. Qua rechtsbeslissing is de uitspraak van het Hof te Amsterdam inzake Vleuten-de Meern van 17 April 1947, dat de uittreedende gemeente geen rechten op de gemeenschappelijke goederen van het verband kan doen gelden, m.i. dus juist.

Ik meende er goed aan te doen het goed recht en niet minder de plicht tot vrijmaking en voortgaande vrijmaking ook in dit opzicht aan te tonen.

Mr L. ROELEVELD.

altijd beginnen zich te onderwerpen.

Dit is niet een kwestie van „anders denken”, waarbij men na enig praten wel tot overeenstemming kan komen.

Hier is de Heilige Schrift in geding, en de Belijdenis, en de Kerkorde.

Beginnen ons aan mensen-uitspraak te onderwerpen? Dit is rechtstreeks in strijd met het eerste gebod van Gods wet. Boven alle mensenwoord staat Gods Woord; alle mij bevelend mensenwoord heb ik aan dat Woord te-toetsen. Ons wordt door Christus bevolen eerst (vóór alles) te zoeken in heel het leven en met alle krachten Gods Rijk en Gods recht (Matth. 6:33). Alle dagen van de week. En elk uur van elke dag. En bij alles, dat mensen ons opleggen.

Om 9 uur morgenochtend moet ik bij alle ding, dat om beslissing vraagt, eerst zoeken Gods Rijk en Gods recht. En om kwart over 9 precies zo. En om 7 uur 's avonds niet anders. Wat van God is, heeft voorrang. Al wat van mensen is, komt op de tweede plaats. Daarom nooit beginnen met onderwerping aan mensenwoord. Eerst toetsing van mensenmening aan Gods Woord. Vóór de tweede tafel van Gods wet (verhouding tot de naaste) staat nog steeds de eerste tafel (verhouding tot God). Eerst komen in 't Onze Vader Gods Naam, Rijk, Wil; dan pas komt onze nooddrift. Eer ik mensenwoord gehoorzaam, moet ik weten, wat de Here zegt, of Hij mij toestaat, dat mensenwoord te aanvaarden en er voor te buigen.

En blijkt 't, dat mensenwoord strijdt met Gods Woord, dan mag ik niet zwijgen. Allermint in Gods kerk. Dan ben ik gehouden een meerdere vergadering, die tegen Gods Woord in opstand gekomen is, daarop te wijzen en haar te vermanen, haastig van haar boze weg terug te keren. Maar tevens de kerken, die door zulk een vergadering verleid worden tegen God op te staan, te waarschuwen geen ogenblik de gehoorzaamheid aan mensen te stellen boven de gehoorzaamheid aan God. Is dat revolutie? Dat is kinderplicht. Dat is kinderlijke vrede en kinderlijke gehoorzaamheid jegens onze hemelse Vader, en tevens broederliefde.

De echo van deze Schriftuurlijke taal geeft onze Geloofsbelijdenis in artikel 7; de oudste Nederlandse druk van 1562 heeft daar, als Psalm 62:10 geciteerd is: e n a a n h a a r (d.i. der mensen) w i j s h e i d k a n G o d n i e t o n d e r w o r p e n w o r d e n. Zo is het. En daarom hebben wij deze menselijke hoogmoed en tyrannie met alle kracht te weerstaan. — Gelijke taal spreekt ook art. 32 der Ned. Geloofsbelijdenis (Christus, onze enige Meester) en art. 31

Voor 80 jaar

TWEE PRETENDENTEN

Alle schrijver, die geen vreemdheid in ons hedendaagsche Jeruzalem is, weet, dat het groote geschilpunt tusschen de Christelijk-historische richting enerzijds en de revolutionaire groepen anderzijds, ten principale juist hierin ligt, dat wij het Christendom huldigen als het LEVENSBEGINSEL bij uitnemendheid, waardoor geheel de opvatting van het recht, van den Staat en van de wet beheeracht wordt, terwijl onze tegenstanders er slechts de som in zien van eenige bruikbare redelijke beginselen, als daar zijn: matigheid, spaarzaamheid, rechtvaardigheid en nederigheid. Denk aan de schoolwetstrijd over artikel 23, en elk betoog ter staving van dit geschilpunt zou mat zijn.

Dienovereenkomstig was onzerzijds dan ook gesproken van „HET BEGINSEL dat thans heerschert en ontroond moest worden”, waarop we volgen lieten:

„Daartoe nu bieden zich slechts twee wegen aan. Voor de kroon van HET MAATSCHAPPELIJK BEGINSEL zijn slechts twee pretendents. Men moet of voortuit of terug. Terug naar het CHRISTENDOM, of voortrollend op de baan der revolutie naar het SOCIALISME”.

„Standaard”, 3 Mei.

(Jesus Christus, de enige algemene Basischop en het enige Hoofd der Kerk).

En deze gedachte is voor het kerkelijk samenleven vastgelegd in art. 31 K.O., waarvan het tweede deel door de gebonden kerken volkomen ontkracht is. De zin is bij haar geworden (las men ooit zulke onzin?): je moet aan alle besluiten van de synode gehoorzaam zijn, t e n z i j d e z e z e i n t r e k t. En dat noemt men dan: juiste interpretatie, dat schoonschijnend verleidelingswoord van onze dagen, waardoor men klare uitspraken precies het tegenovergestelde laat zeggen van wat er staat.

Van dat tweede deel van art. 31 zelde Prof. Rutgers: dat is een van de beide grondpijlers der Reformatie. Neem ik die pijler dus weg, dan valt daarmee de Reformatie; dan zijn de kerken, die deze sloping toelaten, geen gereformeerde kerken meer.

De synode opper-kerkeraad? Zodat ze allerlei kerkelijke zaken gaat behandelen en beslissen zonder daartoe door de kerken gemachtigd te zijn? Zodat zij, rechtshandels tegen art. 79 K.O. in, ambtsdragers gaat schorsen en afzetten? En ten slotte zegt: U kunt er zich maar bij neerleggen, want wat de synode besloten heeft, dat hebben de kerken besloten?

Moeten we nu nog over deze dingen gaan praten? Om dan, in 't allernuistigste geval, te horen: Hé ja, nu U 't zegt, nu zien wij het ook!? Dingen, die al honderd keer, neen wel honderden malen, de gebonden kerken voorgehouden zijn — en daarover nog eens praten? Een compromis is hier niet mogelijk. Er is geen vergelijk mogelijk tussen het „ja!” van de Schrift en het „neen!” van de mens. P. D.

* Een mogelijk da capo riskeren?

Zolang de gebonden kerken niet royaal hun onschrijftuurlijke kerkrechtelijke regelen intrekken, is „hereniging” uitgesloten.

Wij mogen niet.

Om Gods wil.

Wij mogen niet.

Om der kerken wil.

Want stel eens, dat de kerkrechtelijke norm-verandering en vermindering blauw-blauw gelaten werd, wel dan kon na verloop van tijd weer eens iemand opstaan die Deformatie-brochures ging schrijven à la Hepp, en op de manier van H. H. Kuyper de kerken opzweept om een onderzoek in te stellen naar afwijking van de „gangbare meningen”, zodat men weer commissies ging benoemen en „leerregels” afkondigen met binding en schorsingen en afzettingen — wat de synode besluit, besluiten immers de kerken? En dan weer de kans lopen, dat getrouwe ambtsdragers en leden als scheurmakers en muitsers op de synodale kaak worden gesteld, en beroofd van het hun rechtmatig toekomende kerkegoed aan de verachting worden prijsgegeven?

Vragen is hier antwoorden.

P. D.

* Willen de vrijgemaakten niet het onderste uit de kan hebben?

Zulk een opmerking wordt wel in synodale kringen gehoord.

Is ze juist?

Ik geloof er niets van.

Aan 't genoemde spreekwoord ligt de gedachte ten grondslag, dat iemand al te begerig is; dat hij overvraagt; dat hij meer wil dan hem toekomt.

'k Ben me niet bewust, dat de vrijgemaakten meer vragen dan ze met Schrift, Belijdenis en Kerkorde in de hand mogen vragen.

En moeten vragen.

Er zijn nu eenmaal in de Gereformeerde Kerken Formulieren van Engheld. Het accoord van kerkelijke gemeenschap. En een op grond daarvan aanvaarde Kerkorde.

't Gaat er niet om, het onderste uit de kan te willen hebben.

't Gaat „hereniging” KLARE menselijke Kuyper c de onsch (omgezw

Nagift

Onder br. uit K.

Aang

Wie de of eigen vrijheid haar mac haar schil van zijn

Wij zie hem heb digheid allen sch delijkheid als slaaf — en bel nog in d

Wie he schijning niemand gang gas geringate verklaar weer dre ring er is het voor Zelfs c verkoct er heen lens!

Honger hun kind van, dat dan hun over. P brengt h Egypte a aarzelen zetten to elkander niets van het niet trek uitst Toch spr is er tock zeker nie is die do

Met lo de onder zal aflopp ze zullen buigen z. Wie weet gerust z

Ja, da al steeds de vreem gewaad ogen te z rjt versg worden, w heer, wij geen kwa schappij wat met achtergro er niet a zijn met - van één *

verder: „ heeft dat vader th nodig wa hun broe zich weer man moe kerken! H Kanaän t ze drie d „Negen m maar één

Wat ze over spraschuldig n a u w d hadden; z wij niet z i j n e r